

Medaillon en nieuw afgietsel gemaakt van grafmonument Staring

Beeltenis van W.C.H. Staring herleeft

Een zwerfkei op het graf van Staring, de grondlegger van de Nederlandse bodemkunde, draagt zijn beeltenis in de vorm van een bronzen plaquette. Van het gipsen origineel daarvan zijn na ruim 110 jaar een verkleind medaillon gemaakt en een nieuw afgietsel op ware grootte. In dit artikel leest u over wie Staring was, welke kunstenaar hem heeft vereeuwigd, en over de omzwervingen die het kunstwerk maakte.

Door: Wim Chardon, Rob de Windt en Rob Comans

Over de auteurs:

W.J. Chardon is onderzoeker bij Alterra, Wageningen UR

R. de Windt is (kunst)historicus

R.N.J. Comans is hoogleraar aan Wageningen Universiteit

DE BETEKENIS VAN W.C.H. STARING VOOR DE NEDERLANDSE BODEMKUNDE

Winand Carel Hugo Staring (1808-1877) wordt beschouwd als grondlegger van het geologisch en landbouwkundig onderzoek in Nederland. Hij werd op 5 oktober 1808 geboren op kasteel De Wildenborch bij Vorden als derde zoon van de bekende dichter en landbouwkundige A.C.W. Staring (1767-1840). Al met zijn proefschrift "Over de geologie des vaderlands" uit 1833 gaf Staring richting aan het tot dan toe nog ongeordende geologisch onderzoek in Nederland. In latere decennia gaf hij hieraan zelf vervolg. Zijn grootste werk was de realisatie van de eerste geologi-

AFBEELDING 1. GRAF VAN W.C.H. STARING IN LOCHEM MET ZWERFKEI, WAAROP BRONZEN PLAQUETTE MET ZIJN BEELTENIS.

AFBEELDING 2. LINKS: GIPSEN ORIGINEEL VAN PLAQUETTE, RECHTS: FOTO VAN PLAQUETTE UIT HET PROEFSCHRIFT VAN VELDINK.²

sche kaart van Nederland. Deze kaart, bestaande uit 19 kaartbladen (schaal 1:200.000), werd tussen 1858 en 1867 gemaakt in opdracht van de regering Thorbecke. Nieuw was de onderverdeling van het Diluvium en Alluvium (nu resp. Holoceen en Pleistoceen), waarvoor de kaart met de gouden medaille is bekroond op de Wereldtentoonstelling van 1862 in London. Het duurde tot ver in de twintigste eeuw voordat er een nieuwe geologische kaart verscheen, dit ondanks aanbevelingen aan het adres van de regering voor vervolgonderzoek en verbetering van de kaart. Het bekendste werk van Staring was 'De Bodem van Nederland' dat in twee delen is gepubliceerd in 1856 en 1860. Daarnaast presenteerde hij de resultaten van zijn geologisch onderzoek in meer populaire vorm, met een serie voordrachten. Hij benadrukte het belang van geologische (bodemkundige) kennis voor de landbouw, was actief in de door hem opgerichte Geldersche Maatschappij van Landbouw, en was inspecteur van het middelbaar en landbouwonderwijs. Al in 1847 maakte Staring een gedetailleerd plan 'Over de oprigting eener Nederlandsche hoogeschool voor den landbouw'. Pas in 1876 ontstond in Wageningen de "Eerste Rijkslandbouwschool", die

AFBEELDING 3. BRONZEN AFGIETSEL UIT 2013, OVERHANDIGD BIJ DE OPENING VAN HET WORLD SOIL MUSEUM.

later uitgroeide tot de huidige Wageningen Universiteit. Staring overleed op 4 juni 1877 op zijn landgoed De Boekhorst bij Lochem. Op zijn graf op de oude begraafplaats in Lochem staat een grote Scandinavische zwerfsteen met een plaquette waarop o.a. een geologische kaart is afgebeeld.^{1,2} In 1901 werd daaraan een plaquette toegevoegd (zie afbeelding 1) met het portret van Staring, op initiatief van zijn familie en de Nederlandse Heide Maatschappij. Het gipsontwerp hiervoor was van de hand van F.E. Jeltsema.

DE KUNSTENAAR FRÉ JELTSEMA (1879-1971)

Door een medische vergissing werd Frederika Engelina Jeltsema bij haar geboorte ingeschreven als meisje, pas op 26-jarige leeftijd werd dit (administratief, dus zonder operatie) rechtgezet, en veranderden de voornamen in Frederik Engel. Als Groningse “boerendochter” volgde hij eerst de Academie Minerva in de stad Groningen, en van 1899-1902 een opleiding tot beeldhouwer aan de Rijksacademie voor beeldende kunsten in Amsterdam. Hij was een talentvolle student die al in zijn tweede studiejaar (1900) het gipsen origineel vervaardigde voor de plaquette van Staring (zie afbeelding 2). De plaquette was gemodelleerd naar een portret van Staring, dat tijdens zijn leven was getekend door een van diens zoons, Willem Constantijn Staring.⁵ Van het origineel werd een bronzen afgietsel gemaakt dat in 1901 op de zwerfkei werd geplaatst.⁶ In 1902 verwerfde Jeltsema de ‘Prix de Rome’, een jaargeld bestemd voor een stage in het buitenland. Deze doorliep hij in Parijs, deels bij de Franse beeldhouwer en medailleur Jules Chaplain.⁴ Jeltsema werd later bekend door het maken van (gedenk)penningen en beeldhouwwerken van menselijke figuren.⁷ Voorbeelden zijn het standbeeld van Johan de Witt bij de Gevangenpoort in Den Haag, en beelden bij het stadhuis van Rotterdam en het Vredespaleis.³

OMZWERVINGEN VAN HET GIPSEN ORIGINEEL

De heer A. A. van Pelt Lechner, van 1899-1916 Bibliothecaris aan de “Rijks Hoogere land-, tuin- en boschbouwschool” (de voorloper van Landbouwhogeschool en –universiteit, nu Wageningen Universiteit) is via het maken van een bibliografie⁸ betrokken geweest bij de herdenking van de 100^e geboortedag van Staring in 1908. Het gipsen origineel is waarschijnlijk via hem in het bezit gekomen van de toenmalige Centrale Bibliotheek, waar ook een groot deel van de boekencollectie van Staring was ondergebracht. Het sierde jarenlang de kamer van de bibliothecaris, maar werd in circa 1984 overgebracht naar het Staringgebouw, waar het tot circa 1998 naast de ingang van de daar gevestigde Staringbibliotheek heeft gehangen. Na sluiting van dit gebouw in 1998 is het tijdelijk opgeslagen geweest, waarna het in 2011 weer boven water kwam. Speurwerk in de hieronder genoemde bronnen leverde de in dit stuk beschreven informatie op over de herkomst van het kunstwerk en de maker ervan. Zo bleek er een treffende gelijkenis te zijn met een foto van de plaquette op de zwerfkei (zie afbeelding 2). In 2013 werd van het gipsen origineel een nieuw bronzen afgietsel gemaakt op ware grootte (ca. 60 cm hoog) bij Bronsgieterij Volkers in Geldermalsen. Bij de opening van het World Soil Museum werd het afgietsel overhandigd (zie afbeelding 3). Ook werd er door Studio ID in Breda een 3-D scan gemaakt van het origineel, en na verkleinen tot een hoogte van 10 cm werd een medaillon gemaakt door de scan te frezen in brons (zie afbeelding 4). Het medaillon werd overhandigd aan Prof. W.H. van Riemsdijk, bij zijn afscheid als hoogleraar Bodemscheikunde en Chemische Bodemkwaliteit aan de Wageningen Universiteit.

In 2014 is het gipsen origineel overgedragen aan de afdeling Speciale Collecties van de bibliotheek van Wageningen UR in het Forumgebouw. Daarmee is het weer teruggekeerd naar de plaats waar – voor zover bekend – het verblijf in Wageningen begon: de Centrale Bibliotheek!

AFBEELDING 4. MEDAILLON, VERKLEINDE VERSIE IN BRONS OP HET GIPSEN ORIGINEEL.

BRONNEN

1. Comans, R.N.J., 2010. W.C.H. Staring (1808-1877). In: Canon van de Nederlandse Bodemkunde. <http://www.bodems.nl/canon/venster-1.php>.
2. Veldink, J.G., 1970. W.C.H. Staring 1808-1877 : geoloog en landbouwkundige. Proefschrift Landbouwhogeschool Wageningen.
3. Anonymus, Frederik Engel Jeltsema. http://nl.wikipedia.org/wiki/Frederik_Engel_Jeltsema.
4. Webmuseum MesdagVanCalcar: levensbeschrijving van F.E. Jeltsema, <http://www.mesdagvancalcar.nl/Leesstukken/BiogrJeltsemaGroot.htm>.
5. Polman, A. en van der Burgh, M. 2001. Willem Constantijn Staring 1847-1916, Officier en Tekenaar. Legermuseum Delft.
6. Staring, A., 1901, Het gedenkteken op het graf van wijlen Dr. W.C.H. Staring. Eigen Haard 11 mei 1901, p.304.
7. Webmuseum MesdagVanCalcar: Penningkabinet en Beeldenzaal van F.E. Jeltsema, <http://www.mesdagvancalcar.nl/>.
8. Pelt Lechner, A.A. van, 1908. Systematisch repertorium in chronologische rangschikking, op de werken van en over Dr. W.C.H. Staring. Van Langenhuysen, 's Gravenhage.